

werken, door te lezen – lees, lees zonder ophouden – , door na te denken, door discipline – je moet je iets kunnen ontzeggen – zullen jullie een plaatsje veroveren onder de zon.

Eugène Ze hingen zeker aan je lippen?
Jonathan Je doet wat je kunt. Niet alle leraars spreken overigens dezelfde taal. Aan de universiteit heb ik ooit een professor gekend die de arbeiders turf noemde.

Eugène De smeerlap!
Jonathan Het zal wel een uitzondering zijn.

Eugène Jonathan, ik moet je iets toevertrouwen.

Jonathan Ik luister.

Eugène Weet je nog, enkele jaren geleden heb ik je moeten aanporren om naar de universiteit te gaan.

Jonathan Zonder jou was ik verloren geweest.

Eugène Jouw succes geeft mij moed. Ik overweeg mijn studies weer op te nemen, terwijl ik verder blijf werken in de bank.

Jonathan Je zal de eerste niet zijn. Kwestie van door te bijten.

Eugène Vind je dat ik er goed aan doe?

Antwoord mij in alle eerlijkheid, wees niet bang.

Jonathan Ja. Wat een vraag.

Eugène Ik ga een bureau kopen. (*Ulysse en Grégoire komen binnen.*)

Ulysse Wat zijn die twee daar weer aan het bekokstoven?

Grégoire (*Tot Eugène.*) Wedden dat hij weer over politiek bezig was? Sinds hij naar de universiteit is gegaan, heeft hij zin om in de politiek te stappen.

Eugène Neen, we waren over kopen aan het spreken. Een huis kopen. Huren, dat is niet het ideale. Maar je moet je eerst installeren, een auto, een kind.

Ulysse Een redelijk programma. (*Ulysse gaat zitten, haalt boterhammen te voorschijn.*)

Heerlijk te kunnen zitten als je eet, op je gemak. (*Tot Grégoire.*) Dat moet u wel bevallen nu u op pensioen bent.

Grégoire Ik heb hem altijd gezegd: “Jonathan, doe niet aan politiek. Daar krijg je alleen maar problemen van. Voor de anderen kun je alleen maar waterdrager zijn. Je wordt altijd ontgoocheld. Je moet meehuilen met de wolven. Zeg het hun ook, Ulysse.

Ulysse Allemaal judassen. Of ze nu socialisten zijn of niet. Ze zijn nog erger. Je kunt niets goeds meer van hen verwachten. We zijn goed geplaatst om het te weten. Luister naar uw vader: tot hier toe hebt u het gedaan. Doe zo verder.

Grégoire Ze maken misbruik van ons, laten we hetzelfde doen met hen. Jonathan wilde volksvertegenwoordiger Grimaud niet gaan opzoeken.

Ulysse Toch niet waar zeker!

Grégoire Wil je een job, zoek dan een lange arm. Een héél lange arm.

Jonathan Ik kan er maar moeilijk in komen dat je mijnheer zus of zo zijn slippen moet dragen om te mogen je brood verdienen.

Grégoire Vooral geen grote mond alstublieft.

Ulysse Anders loop je de kans nooit benoemd te raken.

Grégoire Daarna doet hij waar hij zin in heeft. Maar zo weinig mogelijk politiek. (*Alice en Suzanne komen binnen. Ze brengen koffie aan en schenken die in.*)

Ulysse Lang geleden dat ik nog zo'n goede koffie gedronken heb.

Grégoire Jonathan is met een heuse kokkin getrouwd.

Eugène Op jullie nieuwe woning!

Allen Op de woning!

Suzanne Wanneer we onze intrek nemen zullen we een feestje geven.

Ulysse Ik zal voor u zingen, Suzanne. (*Hij heft één of ander ouderwets liedje aan. Iedereen lacht uitgelaten.*)

Alice (*Tot Ulysse.*) Ik zal met u dansen.

(*Jonathan gaat achter zijn vader staan, slaat zijn armen om diens hals om hem te omarmen.*)

Grégoire maakt zich brutaal los. *Algemene stilte.*)

Alice Wat bezielt er u, Grégoire? Hij zal u toch niet wurgen. Jonathan wilde u omarmen.

Grégoire (*Verward.*) Zolang ik er ben... zolang ik er ben... zal ik zijn vader zijn. (*Ulysse neuriet gedempt. Stilte.*)

Grégoire Het wordt stilletjes aan tijd om op te stappen.

Alice Er is nog tijd genoeg.

Jonathan Ja, jullie hebben al de tijd.

Ze drinken. Een poos. Eugène en Jonathan gaan buiten werken. Alice en Suzanne gaan buiten na de tafel te hebben afgeruimd. Grégoire hoest hevig. Dan stroopt hij een broekspijp op. Hij duwt zijn duim in zijn been, haalt zijn duim weg, wacht.

Grégoire Zie, het spoor van mijn duim blijft zichtbaar. Het is het water. Stoflong. Mijn longen zitten vol stof. Mijnwerkers zijn precies huizen. Het water stijgt in de kelder, stijgt, stijgt. Ik zal het niet lang meer trekken. Zeg het hun niet. Ik heb hem mijn gereedschappen gebracht. Geen onnodige kosten doen. Dat ze mij begraven in de tuin of in een bos. (1) (*Laat de broekspijp weer zakken.*)

Ulysse U gaat me toch niet alleen achterlaten, Grégoire. Misschien is het niet eens wat u denkt. (1) (*Ulysse staat plots op en gaat tegen de marmere schouw leunen, zijn hoofd in zijn handen.*)

DOEK

(1) Beide replieken mogen in het dialect gebracht worden.

NEGENDE TAFEREEL

Tien jaar later, op het kerkhof van het dorp.

Alice Jaren aan een stuk heb ik de bloemen gekweekt, in de overtuiging dat je ze met Allerheiligen ging komen neerleggen op het graf van je vader. Ik dacht bij mezelf: “Dit jaar komt hij.” De avond kwam: in november valt de nacht vlug in. Wat ben ik onnozel! Allerzielen, dat is de dag na Allerheiligen. Mijn geheugen laat mij in de steek. Ik word een dagje ouder. Morgen komt hij.

Jonathan Vorig jaar heeft het niet veel gescheeld.

Alice Jullie kind was ziek.

Jonathan Ik ga bloemen kopen in de winkel.

Alice De winkel is al vier jaar dicht. Ik was vergeten het je te zeggen. Het is mijn schuld.

Jonathan Neen...

Alice Je oom Ulysse zal wel enkele dahlia's over hebben. We verwachtten jouw bezoek niet meer. Dit jaar kom je, op voorhand! Allerheiligen is pas overmorgen. Wat een geluk dat ik je hier aangetroffen heb, want elk jaar kom ik iets vroeger, wanneer het kerkhof leeg is. Je had voor een gesloten deur kunnen staan. Kun je me geen berichtje sturen?

Jonathan Ik weet dat je er altijd bent.

Alice Oom Ulysse zal een grote grafkelder laten bouwen voor de zijnen. Wij hebben het op een akkoordje gegooid. Er zullen twee plaatsen over zijn: één voor je vader en één voor mij.

Jonathan Ik had je over een toekomstplan gesproken.

Alice Ja, een graf met de naam van je vader erop in gouden letters. Kleine marmeren zuiltjes errond. En een ketting met grote schakels...

Jonathan Ik had zoveel om het hoofd. Ik ben het uit het oog verloren.

Alice Verontschuldigd je niet. Zoveel vroegen we niet. Een steen, Jonathan, een steen met de naam, de twee data. Het graf was niet breed.

Jonathan Je mag nog van mening veranderen.

Alice Neen, dat is afgesproken. We zullen je vader ontgraven. (*Een poos.*)

Alice Je bent dezelfde niet meer, Jonathan.

Jonathan Hoe bedoel je?

Alice Je moeder is niet de enige die dat denkt. Maar je bekreunt je niet veel meer om je moeder. Een moeder, Jonathan, men heeft er slechts één. Had ik nog de mijne, dan ging ik ze halen op mijn knieën. Je komt nooit meer je familie opzoeken. Gisteren zei Ulysse nog: “Voor Jonathan zijn we te min. Het is een mijnheer.”

Jonathan Waar halen jullie dat vandaan? Ook jullie bezoeken worden schaarser, en ik stel toch ook geen vragen.

Alice Wanneer ik terug thuis kom van bij jou, ben ik dezelfde niet meer. De andere keer heeft iemand mij gezegd: “Men zou zweren dat je angst hebt, Alice, wanneer je terugkomt van bij je kinderen.”

Jonathan Wie heeft dat gezegd?

Alice Dat is van weinig belang, je zou mij toch niet geloven. Hij is gelukkig.

Jonathan Wie?

Alice (*Wijzend naar het graf.*) Hij. Hij ziet niets meer.

DOEK

TIENDE TAFEREEL

Bij Alice thuis. 's Avonds in de keuken.

Alice Eten, eten, u zal hem daarna alle nieuwtjes kunnen vertellen.

Eugène Het is dus gebeurd op een decemberavond, vier jaar geleden. Er was een avondfeestje in het Cultureel Centrum, je weet wel dat nieuw gebouw dat ze gezet hebben.

Jonathan Was u erbij?

Eugène Neen.

Ulysse Maar het verhaal heeft de ronde gedaan in het dorp.

Eugène Op dat feestje was dus de zoon van de melkboer.

Ulysse Het is een belangrijk man geworden. Hij moet zich vertonen. Daar heeft hij hem ontmoet. (*Tot Eugène.*) Vertel jij maar verder.

Eugène Hij heeft een jongeman leren kennen, Stéphan.

Alice De zoon van Théodore.

Jonathan Théodore?

Ulysse Je vader ging vaak met hem vissen. Weet je dat niet meer? (*Een poos.*)

Eugène Goed. Een glas, twee glazen. Na het feestje was er een bal. Een derde glas, een vierde. Tot dan, niets bijzonders te melden.

Ulysse Een man mag een glas drinken met een andere man, daar moet je toch niet meteen van alles bij gaan denken.

Eugène Rond één uur stelt de zoon van de melkboer aan de andere, die jongeman dus, voor hem naar huis te brengen. Hij heeft een slee van een wagen. Hij is een belangrijke scheikundige geworden bij Empyrex.

Jonathan De nieuwe fabriek?

Ulysse Ja. Ken je die?

Jonathan Ja.

Eugène Kortom, ze keren langs een omweg terug, een lange omweg. In het Essartsbos stopt de zoon van de melkboer. Begrijp je het al?

Alice Théodore heeft klacht ingediend.

Eugène De zoon van de melkboer heeft die jongeman besprongen.

Alice Om misbruik van hem te maken.

Ulysse Een echte smeerlap, waar gaat dat naartoe?

Alice Eten. Alles moet op. Ik ben alvast bediend.

Ulysse Er wordt aangeklopt. (*Lydie komt binnen.*)

Alice Kom binnen, Lydie. Herkent u hem?

Lydie Jonathan! (*Ze kussen elkaar.*)

Lydie Dat is toch lang geleden.